مەرگی تاڵ و زارا! ناوناوە شیرینیت ..

مسعود محمد

بەغدا ٨/٦/١٩٨٩

بەدەم ڕۆژگارەوە، لە ژێر ئاسمانی شینا .بەتەك گوڵ و بولبولی گێل و وێلدا، هەنگاوی شەکەت بووی هەزاران هەزار ساڵەی ئادەمی نەخشی کەنەفتی و بەژارەی خۆی لە ڕێبازی سەخت و دڕووکاوی ئەم «ئەرزە کۆنە هەوارە»

وەك مۆرکی بابای گومان لێکراوی دەفتەری پۆلیسخانە چەسپ کردووە: هەموو نیگایەکی سەرنجدەری بەرەو رابووردوو لیستەی بێ بڕانەوەی ئاڵقە لە دوا ئاڵقەی شێوە زنجیرەی هەڵکەوتی دڕندەو ڕووداوی بڕندەو دیمەنی تاریك و مۆنی تابلۆی نەیارو نەساز دەخوێنێتەوە...چەندێکی خەیاڵم گێرابێت لە دۆزینەوەی موعادەلەیەکی ساختە کە تێیدا (س ـ نوێنەری خۆشی) زاڵ بێت بەسەر (د ـ نوێنەری ناخۆشی)دا هەمیشە کشاوەتەوە بەرەو ئەنجامی ناقۆڵای ناحەزی نەویستراوی خەفە بوونی (ئا) لەژێر سەنگی (نا) دا هەر لەو وەختەوە کە بەر لە هەزاران ساڵ دیمەنێکی لێ بەدی دەکەین تا ئەم ڕۆژانەی بەدوا جەنگ لەسەر جەنگی بێ ناوەرۆکدا خەریکین بەرامبەر پلووسکەی خوێنی دەیان هەزار مرۆی بێتاوان بە پانایی ڕووی ئەم زەویەی پەمەییدا چاو بزرکاوو حەپەساو دەبین .من بابایێکم لەوانەی بە ئاسانی و زوو بە زوو برژە برژی برینیان داناکەوێت .. لەوانەم بەتەنیشت و ڕۆخی ماڵی خەفەتبارەوە محەلەبیو لوقمە قازییان بۆ ئاوا ناکرێت .. نەك چونکە ڕەش بینی لەمندا بەزیادەوە هەستی نایەتی (سلبی) خولقاندووە بە پێچەوانە، ئەوەندە بۆ ئایەتی (ایجابیة) هەستیارم و وەها شەیدای کامەرانیو خۆشیو بێ ئازاریو تەباییو ڕەباییم هەموو هۆیەکی ناپەسەندی ئاژاوەو دەم تێك نان و یەکتر ئازاردان وەها دەبوغزێنم سەد ئەوەندەی خۆی پێی نائارام دەبم. بۆ جووجەڵەیەکی لە خۆڕایی بەساوایی بمرێت خەفەتی خۆیو ئەو هێلکەو مریشك و کەڵەشێرانەش دەخۆم کە ئەگەر جووجەڵەکە بووبایە مریشك لێی دەکەوتنەوە..

هەر ئەم تینوێتییەم بۆ تروسکەی خۆشی وەهای‌کرد ڕێکەوتی تێ هەڵئەنگووتنم لە یادنامەی دوو دۆستی کۆچ کردووم شیرنایی لەو مەرگە تاڵە بگرێت کە دێت ئازیزێك لە کفنی نەبوون و بەسەرچووندا دەپێچێتەوە سۆزێك لە دەروونـدا دەگـرێنێت گەلێك زامدارترە لەو سۆزەی بۆ ئازیزێکی ئاوارەو سەفەر کردوو دەگێرسێتەوە .. ناگەهان و بێ مەبـەست ، چەند کاغەزێکی لێ نووسراوی بەرەو ژوورەوە قەد کراو ، لەپڕ ، کەوتە بەرچاوو ناودەستمەوە .. دیمەنی زەرد هەڵگەڕاوو تۆزێکی لێی نیشتبوو پتر لە دەسالّی گۆشەگیری و سەرنانەوەی ڕادەگەیاند..

هەڵم گێڕایەوە بەرەو ڕوو ! لە سەرووی هەوەڵ لاپەڕەی دەستنووسم خوێندەوە:

دەسکەوتی خەبات

لە تەنیشتی دەستـە چەپەوەی (هێمن)ی بێ نوختەی (ی)ەکەی نووسراوە و خەتێکی بەژێردا کێشراوە..

گورج هێمن و ڕۆژەکەی ئاهەنگی پەردە لادان لە ڕووی پەیکەری حاجی قادرم هاتەوە بیر کە هێمنیش شاکارێکی خۆی تێـدا خوێنـدەوە. ئەو ڕۆژە ڕێـکـەوتـی ٢٩/١١/١٩٧٣ بوو . لە پەراوێزی لای دەستە چەپی پەری هەرە دواییندا هێمن ٢٦/١١/١٩٧٣ ی داناوە بە ڕۆژی لێ بوونەوە لە نووسینی شاکارەکە. چاکم لەبیرە، چەنـد ڕۆژێکی بەر لە ئاهـەنگەکە بەشێکی بەرچاو لە بەشدارەکانی ئاهەنگ گەیشتنە کۆیێ.. گرووپی هێمن و مەلا ڕەسووڵ و مەڤاڵە کوردە ئێرانیەکان لەوانە بوون. لەو چەند ڕۆژانەدا، فرەکات یەکترمان دەدیت و زۆر جار لە ماڵی کاك مەجیدی ئامۆزام کە ئەوسا لەناو شار بوو منیشی لێ دابـەزی بووم، بەیـەکەوە کۆدەبووینەوە. لەو ٢٦/١١/١٩٧٣ ەوە دیـارە هێمن برە شیعـرەکـەی لەوڕۆژەدا هۆنیتـەوە .. ئەگەر بیر کوڵی فێڵم لێ نەکات لەهـەوەڵەوە وەهـام دەزانی کەوا لەشەوی پێش ڕۆژی ئاهەنگەکە هێمن هەڵڕژاو دەروونی خۆی لەو ئاگرە شلە بورکانی‌یە بەتاڵ کرد. ئەوەی ڕاستی بێت من خۆم بۆم نەلوا تا شەوی پێش ئاهەنگەکە هیچ بنووسم.

خواو ڕاستان لەشەوە درێژەکانی کۆتایی ساڵ بوو، بە بەریـەوە هەبـوو خۆی لێـك بکێشێتـەوە.. وابێ‌دەچێ بەخەیاڵی ئەوەی کە خۆم لەو شەوەدا دەروونم گوورا بە نووسینـەکەم وەها لە مجێزم خۆش هاتیێ کەهێمنیش وەکوو من تائەو شەوە هەر پەنگاوی دابێتەوە، سەرەڕای ئەوەی کە نایەتە بیرم هێمن لەو ڕۆژانەدا گوتبێتی جارێ هیچی نووسیـوە. بە هەمەحاڵ وەك لە لاپەڕە ٢١٧ ی دیـوانی (تـاریك و ڕوون)دا دەردەکەوێت هێمن هەتا بەرەبەیانی ٢٦/١١/١٩٧٣ خەریك بووە. ڕەنگە ڕۆژی پێش ئەو بەرە بەیانەش گەیشتبێتە کۆیێ..

نوسخـــەی لای من کە بەخـــەتی هێمن نووسراوەتـــەوە لەوانـــەیـە ئەوە بێ کە لە ئاهـەنگـدا بەدەستیەوە بوو دەیخـوێنـدەوە: ئەگـەر ڕاستی بۆ چووبێتم، چ هۆی گومـانیش لەوەدا هەڵ ناستێت، پێـوەنـدی زێـدە دۆستایەتی‌و برایەتی وەهای لێ خۆش هێناوە نوسخەکە بەمن ببـەخشێت کە ئادگاری نووسینی هەوەڵ جارێ دیـارە وەیـا هەرنەبێ نووسینەوەی هەوەڵ جار، چونکە لەچـەنـدین جێگە ڕاست کردنەوەو گۆڕینی دارشتن و وشە تێ‌ترنجاندن بەرچاو دەکەوێت. لە نیوەی دووەمی دێڕە شیعری یەکەمی قصیدەکە وشەیەك پەڕیوە. کە گەڕامـەوە بۆ ئەو دەقەی لەدیوانی (تاریك و ڕوون)دا بڵاوبۆتەوە مصرەعەکە بێ‌کەم و کەسر ئەمە بوو:

ئە شۆڕە ژن وڕینگەی دێ لەبەر بێر

لە دەستنووسی لای‌مندا وشەی (بەر) پەڕیوە. لەمەدا بیر بۆ ئەوە دەچێت کە نوسخەکەی لای‌من لەسەر یەکێکی دیـکـە نووسرابێـتـەوە بەڵام شوێنـی دیکـە هەن بەپێچەوانەوە ڕادەگەیەنێ: لە دێڕی دووەمی شیعرەکە وشـەی (کیـژ)ی لەبـیرچـووە، هاتـووە خەتێکی بۆ هەڵکێشـاوە و لەسەرووی دێڕەکەی نووسیوە. لەدێڕی چواردەمیندا هەوەڵ جار نووسیوەتی: پەڕیوە سونبوڵ و بێ‌خوستە سوور گوڵ، ئنجا هاتوە وشەکانی بەقەڵەم سڕیـوەتـەو لەسەرووی سونبول سوور گوڵی نووسیوە خەتێکیشی لە سوور گوڵەوە بۆ پەراوێـزی کاغـەزەکـە ڕاکێشـاوە و سونبـوڵی نووسیوە. ئەمەشیان دەشێ هی نووسینـەوەی دوواتـر بێت بەڵام لەدێـڕی ٢٩دا [کـە لەدیوانەکەدا کەوتۆتە لاپەڕە ٢١٣] هەوەڵ جار نووسیوەتی:

قریوەو چۆپی‌و گووەندەو سەمایە

ئنجا هاتووە خەتی بەسەر هێندێکی داهێناوە و نیوە دێڕەکەی وەها گۆڕیوە:

قریوەو داوەت و چۆپی‌و سەمایە

خەتی دووەم جارێ بە قەڵەمێکی جودا نووسیوە هەر ئەم دەقەیشە لە دیوانەکەدا چاپ کراوە لەچەند جێگەی دیکەش ووشەی ڕەش کردوونەوەو گۆڕینێکی تێدا کردوون و لەسەرەوەی نووسیونەتەوە.

لەدەستنووسەکەدا نووسیوەتی:

بوتی صاحبدڵانی دڵ بەسۆیە

کەچی لەدیوانەکە (صاحبدڵانی) بۆتە (ساحەبدڵانی).

دیارە دواتر ئەم گۆڕانە کراوە کە نەویستراوە پیتی (ص) بێتە ناو ڕێنووسی تازەوە.

لەدەستنووسەکەدا نووسراوە:

بەکۆ خۆمانەو بێگانەدا چووی

لە دیوانەکەدا بۆتە :

بەکۆ بێگانەو خۆمانەدا چووی

لەمانە هەمووی گرنگتر ئەوەیە کە دێڕە شیعرێکی سەرلەبەری ناو دەستنووسەکە لە دیوانەکەدا دەرنەکەوتووە. دەقی دێڕە شیعرەکە ئەمەیە:

کە شیعری تۆ نەبایە هاندەری کورد
ئەوێستا چۆڵ و هۆڵ بوو سەنگەری کورد

ئەم دێڕە دەکەوێتە دوای دەێری پێنجەمی لاپەڕە ٢١٥ی دیوانەکە. هەر چۆنێك بووبێت بڕوایەتی‌و دۆستایەتی‌ی هێمن و من بەوەندە زیادو کەم ناکات ئایا کام نوسخە لەکامیان گیراوەتەوە.

ئەم دە لاپەڕەیەی تەمەن ١٢ـ١٣ ساڵی کە ڕۆژی کۆتایی‌ی مانگی مایسی ١٩٨٩ بەناکاو ئەمانەتەکەی هێمنی خستە دەستمەوە زۆر یادی لەبیرنەکراوی هێمن و برا پەنابەرەکانی کوردی کوردستانی ئێرانی لەپەردەی بیرکردنەوەمدا تیژ ڕەنگتر کردەوە، نەختێکیش بە کراندنی زەنگی فەرامۆشی، هەستی نیوە خەواڵووم داڕووشایەوە بەتایبەت بۆ ئەوانەی بەر زەبری قەدەر کەوتن و بوونە قوربانی سەربڕاوی دوای ساڵەهای ساڵی ئاوارەیی‌و بێئۆقرەیی‌و ناکامی‌و تەنگەتاوی. لە نموونەدا دەڵێم چ هێزێکی عادەتی لەبیربەرەوە زەبیحی‌و قزڵجیم لێ دەشارێتەوە؟ لەتێکی دڵم لایانە! هەندێجار خەیاڵی بڵاو شەرم پێدەفرۆشێت و لێم دەبزرکێنێت و دەڵێت: ئەوشێت و شەیدایانەی وەتەن پەرست و باوەڕ قایم لەکوێوە زیاد لە ملیۆنەهای خەڵقی تەسەڵ و نیوە تەسەڵ نیدای غەیبیان بیست کە هەر دەبێ «کۆتە لە دەس و دەس لەمل وەل لە تەنافا» بن؟ چ وەکالەتیان لەو حەشاماتە وەرگرتبوو؟ کەس هاتبوو دەست و پێیان ماچ بکات هەتا خۆ بهاوێنە باوەشی بەندیخانەو شکەنجەو مەرگەوە؟ چ عەیب و شوورەیی یەخەی دەگرتن ئەگەر وەکوو ملیۆنەهای مەردمی گۆشەگیری بەرژەوەند بین ژیانێکی بێ بەندی‌و ئازارو خنکاندیان ڕابواردایە؟ چ دەبوو هەر هێندەی «جەماهیر» بۆ مافە نیوە خوراوەکان گیانبازی‌یان کردبایە؟ مەتەڵەو هەڵ نەهاتووە یان من هۆشم تێبڕ ناکات لەوەدا کە دەبینین لەخۆبووردووەکان و گیانبازەکان سەریان دەسووڕێت و بادەدەنەوە بۆلای یەکتر لەناوبردن هەردەڵێی بەسازی دە[illegible]ن هەڵ دەپەڕن؟ بەو ئاگرو نوورەی فرشتان هیچیان مەتەڵ نین: مەتەڵ هەبێ مرۆڤەکە خۆیەتی کە خوتخوتە چووە دڵیەوە ئۆقرەی لێهەڵدەگیرێت، هەتا کرمی دڵی دانەمرێنێ ناسرەوێت.. سەیری مەراقی پۆکەرچی‌و دامەچی‌و ڕاوکەرو کۆترەبازو تاوڵەبازو ڕێسزبازو مێبازو هەمە بازێك بکەیت، هەریەکە لەمەیدانی خۆیدا وەکوو نیشتمان پەروەرو چینپەروەرو شێخ پەروەر خەوو خۆراکی لێ حەرام دەبێت هەتا مەراقەکەی دادەمرکێنێ، ئەویش بۆ ماوەیەك. هێندە هەیە مەراقی تاوڵەو دۆمینەو جگێنە حکومەتی لێ بەخەبەر نایەت وەك کە لەبابای سیاسی بەدەنگ دێت وەهاش دەبێ لزوم بەحکومەت نەمێنێ کە دۆمینە بازەکان خۆیان لەسەر هەپی‌بەیازێك یەکدی دادەپەلۆسن. ئنجا هەر وەك پێویستە پیتۆڵێکی کەیفچی بیری لەتاوڵەو دۆمینەو دامە کردبێت و دای‌هێنابن و خەڵق پێیانەوە مەراق گرتبوو بین هەروەهاش دەبێ بزووتنەوەی چینپەروەری‌و دین پەروەری‌و نیشتمانپەروەری لە پزدانی مێژوو گوورابێت ئنجا خەڵقی بۆ شەیدابێت ئەوساش لەپێشەوە نازاندرێت کێ لەڕاست وکێ لەچەپ وکێ لەناوەندا دەڕوات و چەندی

لێ بەردەوام دەبێت و چەندی بۆ شەیدا دەبێت.

سەرێکی تێـوەرامان لەهێمن خواربکەینەوە دەبینین بە چارەنووسێکەوە گیرسایەوە دوور لەهەموو حیسابان بوو: لەجیاتی ئەوەی لادانی مێردەمە زمەی ئیستعمار، حەمە رەزا پەهلەوی، دەرگـەی بەهـەشتی بۆ بکاتەوە کەچی بەخۆیو چارەنووس و ڕابووردوویەوە بوو بە پنوکێکی شەوەزەنگی بێ تالعتریو بەدبەختتریو قوڕ بەسەرتری لەچاو ڕۆژانی غەریبیو ئاوارەیی... هەزار ڕەحمەت لە کفندزی پێشوو، بەڵام چ فایدە: دوای مردنی حەمە ڕەزا ئومێـد بەو کفنـدزەش نەما! ناچارین چاوەنۆڕی مێردە زمەیەکی دیکەی کۆنە جەهەندەمەکە بکەین هەتـا فرشتەیەکی عەرشی بەریـن لە پەردەی غەیـبـەوە سەر وەدەردەنێت.. پێو قەدەمی بەخێر، چەند فێنکە بای باڵە ڕەنگارەکانت!!

لەو ساڵانەدا کە هێمن پەنابەری عیراق بوو منیش وەکوو هەزاران هەزار کوردی گەنـج و پیر، کوڕو کچ، چەپ و ڕاست، دۆستێکی قەدرزانی ڕێـزلێنـەری دڵ لەدەست داوی بووم. پاش ئەوەی نشیمەنم بووە بەغدا هێمنیش هەر بووە بەغدایی یەکتر دیتن و پێکەوە ژیانمان وەها بوو دەروون بۆ یەکتـر بکەینەوە. لەو حەفت ساڵ و نیوەی سەرەتـاکـانی ١٩٧١و حزیـرانی ١٩٧٨ کە لەکـۆڕی زانـیـاری کورد ئەنـدام بووم و سێ ساڵی دوواینیشم بەجێگری سەرۆکی کۆڕ بردەسەر حەفتەی چەند جارێك یەکتـرمـان دەدیت هەرنـەبێ کەمن دەم ڕاستی ٣ سێ لیژنەی زمان و ئەدەب و فەرهەنگ بووم هێمنیش تێیاندا ئەندام بوو:هەفتەی دووجاران بۆ ڕێزمان کۆدەبووینەوە بۆ ئەدەبیش بەلای کەمـەوە جارێـك، ناونـاوەیش بۆ فەرهەنگ جگە لەوەی کە خۆیو هاوڕێکانیشی بێحیساب و بێ ژووان سەردانی کۆڕیان دەکردو هەرنەبا بەشێکی ئەو سەردانـەیـان لای‌من زادەبـوواردو کۆڕی نوکتەو قسـەی شیرن و باسی هەمە بابەتیان دەگێرا. پێی‌ناوێ بڵێم، لەهـەمـوو دانیشتنـەکـانـدا هێمن ئاخێوەرێکی بەرچاوو سەرنج ڕاکێشی بیسەران بوو. بابایەك بوو قسە بەتامی نوکتە ئارای کەشکۆڵ ئاوەدان کە بەپێی بابەتی قسـە لێوەکردن بتوانێ کوتاڵ و کالای گوتەسنجی. چ لەشیعرو ئەدەب بێت و چ لەخەبەرو گێرانەوەی ڕووداو بێت و چ لەبیروڕای پێوەند بە ناوەوەو دەرەوەی وڵات وەیا سەر بەفکرو سیاسەتەوە بێت، ئانەوتەرزە کوتاڵ وکالایە بخاتە بازاری کڕیارو نرخێنەرو ڕەخنە سازانەوە: هێمن لە وتـووێژی هیچ مەجلیسێك دانەدەما، لە منداڵییەوە ڕاهـاتـووی ئاڵقـە قسـەرەوان و ئەدەب دۆسـت وخـوێنـدەواران و کارگوزاران بوو، بۆ خۆیشی بەهرەی ڕاوێژێ سازگارو ئاردا وێژی لەباری هەبوو کە لە شیعرو پەخشـانیشـدا بەرەو ڕیـزی هەرمێشـەوەی ئەدیب و نووسەرانی کوردی‌یەوە برد.

هێمن خۆیو هەڤـاڵەکـانیو تێکرای برا کوردە ئێرانیە پەنـابـەرەکـان دۆست و خۆشەویست و جێی متمانەم بوون، وابزانم هەمان هەستیش لەوانەوە بۆ من پەندی «دڵ ئاوێنـەی دڵە»ی بەڕاست دەگـێرا. لە پەراوێـزی تەسکی دەسەڵاتیدا کە وەها دەبوو بەعەیارەی حاڵ و باری ئەوان بەتـەسك حیساب نەکرێت، پایەی ئەو برا کوردانـە لای من ڕەنگی تەقـدیسی پێوە بوو، ئێستاشی لەگەڵدابێت.. هەرگیز نەیانتوانی هێندەی کە من خۆشم ویستن خۆیـانیان خۆش بوێت دەنا نەدەشیا ناو ناوە ساردا یی‌یان بکەوێتە نێوانەوە.

پێـوەنـدەی‌ی تونـدو تۆڵی ئەو برایانە بەکۆڕو منیشەوە بەشێکی بەرچـاوی لەکـەسـانی دڵ کرمێو دەروون کەرواوییو هەنـاسـە بیگـەنی بێ شەرم و شکۆ بەرەو پیسکـە ڕێگایەکەوە برد هەرگیزاو هەرگیز چ مرۆیەکی پێـدا ناڕوات بایی تۆزقـاڵێك هەستی مەردایەتی تێدا هەبێت: شکاتیان گەیاندە بەرزترین پایەی دەوڵەتی کە ئەو کوردە پەنـابـەرانـە هەمـووی جاسووسی ساڤاکی ئێرانن ئنجـاکـۆڕی زانیاری کوردیش بەهۆیانەوە بۆتە دایـەرەیەکی ساڤاك. دوو جاران لە حکومەتەوە لێپرس هاتنە لام، لەکۆڕو پرسیارم لێکرا لەبارەی ئەو تۆمەتەوە: حکـومـەت لەمن و لەو کەسـانـەشی باشتر دەزانی کە تۆمـەتـەکە لەزرە بوختانێکی شەرم هێنەوە زیاتر نی‌یە بەڵام دەبـوو بەڕواڵەت لەبارەیەوە پرسێك بکات چونکە دەسـتـەیـەکی هوروهـۆب بەئـاگـاداری هەنـدێ کاربـەدەستی کوردەوە بوختـانـەکەیان هەڵ بەستبوو. وەڵامی پێویستم دایەوە کە لەحوکمی بەندەکانی یاسای کۆڕی زانیاری کوردەوە هەڵ دەستا: لەیاساکەدا هاتبوو

که دەبێ ئەندامی کارا لەکوردی غەیری عیراق هەڵبژێردرێن و ساڵێ مانگێك ئەو ئەندامە کارایانە داوەت بکرێن بۆ بەشدار بوون لە کۆبوونەوەکانی ئەنجومەنی کۆڕو پاداشیان بدرێتێ‌و مەسرەفی هات و چوو میوانەتیشیان لەسەر ئەرکی کۆڕ بێت. ئەو برا کوردە ئێرانیانە تێیاندا هەیە ئەندامی کاراو ئەندامی یاریدەری کۆڕن کە بەپێی فەرمانی یاسایەکی حکومەتی (بعث) دایناوە ئەو سیفەتەیان وەرگرتووە. کۆڕ هەتا ئێستاش [واتە هەتا دەمی شکاتەکە] قصوری کردووە لەوەدا کە هیچ کامێك لەو ئەندامانەی کوردی ئێران و هی یەکیەتی سۆڤیەت و شوێنی دیکەشی بانگ هێشتن نەکردووە، ئەوەندە نەبێ کە د. عبدالرحمن قاسملو وەختێکی لەخۆوە میوانی عیراق بووبێت بۆ کۆبوونەوەکانمان داوەت کراوە چونکە یەکێکە لەوکوردانەی غەیری عیراق کە بەئەندامی کارا هەڵبژێردراون. ئەویش و هەموو پەنابەرە بەرێزەکانی دیکەش لە کوردی کوردستانی ئێران میوانی حکومەتی عیراقن ئێتر (ساڤاکایەتی) لەکوێوە هەڵقوڵیوە.. شکاتەکە فشایەوە هەرچەند وەها دەزانم فتیل خۆش کەری ئەوکارە بەهێما لەلایەنێکەوە بەخۆی رەوا دیت لەچەقی درۆو بوختانی وەها رەچاڵدا هەڵوەستێت. دوواتر ناوی ئەو خەبەردەرانەم لەبەرپرسێکی زۆر گەورە بیست کە بەقێزەوە باسی دەکردن.

من هەرگیز لەهێمن و هەڤاڵەکانیم نەپرسی ئایا هەڵوەستیان بەرانبەر ئەو تەرزە کەسانە چ دەبێت چونکە پرسی ئەوتۆیی لەو بارەی ئەوانی تێدابوون بەئاوارەیی‌و پەنابەری، دەبوو بەرێگە لێبرینەوە لەورووەوە کە لەتەنگەتاوی‌و بێدەرەتانی‌دا مرۆ ناچار دەبێ سەر بەماڵی دوژمندا بگرێت.

لەوتوویژدا کە باسی پێوەندیی باپیرم، حاجی مەلا عەبدوڵڵای جەلیم بە ماڵی قاضی‌و امین الاسلامی سابڵاغەوە کرد هێمن گوتی خۆی نەوەی امین الاسلامە. لەمەوە دەرکەوت، تازە دەزووی تەنینەوەی دۆستایەتیی نێوانمان لەریشاڵی بنەیەکی سەدساڵەی ئاشنایی‌و ئەمەکداری کۆچ کردووانمان دەتاڵێت. لەوکۆنە نامانەی بەر لەسووتانی برووبزگوو کەل و پەل و کتێب و متێبی ژوورەکانی نهۆمی خوارەوەی ماڵەکەمان، ساڵی ١٩٦٣، نەکەوت وەڵام نامەیەکە لەحاجی مەلا عەبدوڵڵای جەلیزادەی باپیرمەوە بۆ (امین الاسلام)ی سابڵاغ سەرەتاکەی بەم دوو بەیتە دەست پێدەکات:

آنکه امروز بحر اکرام است
نور ایمان امین الاسلام است
ملك صاوجبلاغ ازیمنش
مرجع خاص ملجا عام است

بەدوا ئەمەدا سپاسنامەی کاغەزو دیاریی امین الاسلام دێت کە (هەزار پیشە)یەکی تاقمی چایەی بۆ باپیرم هەناردووە. سەیر لەوەدایە کە ئەم تەرزە پێوەندییەی بەر لەسەد ساڵ بەو هەموو زەحمەتی بەیەکتر گەیشتن، لەخۆوەو بێ‌هۆی دەست نیشانی وەك ئاوارە بوون و لێ قەومان بەردەوام بووە کەچی لەسەردەمی سەیارەو رادیۆو فرۆکەو پۆستەی چاڵاك، لەکۆتاییی سەدەی بیستەمدا هێمن و من لەیەکدیمان نەدەبیست، چ جایی برادەربین، ئەگەر حەمە رەزای پەهلەوی لەپیاو چاکی خۆیەوە هێمنی بەدیاری نەناردبایە بۆمان. بەڵام دەبێ لەبیرنەکەین کەوا بەر لەسەد ساڵ و دووسەد ساڵ حکومەتەکان وەکوو ئێستا هاتوچۆی خەڵقیان مەنع نەدەکرد، بگرە ئەوسا جارێ بۆ حەشاماتی خەڵق پاسپۆرت و ڤیزەش جێی لێتۆژینەوە نەبوو.

بگەرێمەوە بۆ قەصیدەکەی هێمن، کارم بەبەشێکی دوولاپەرەی دواییی شیعرەکەوە هەیە:

لەو دێرە شیعرانەدا هێمن سۆزو مەهارەتی تێکەڵ کردوون، پێیانەوە بەرەژوور تێ‌هەڵکشیوە هەتا سنووری سەر سوورکێ خەیاڵی بیسەر لەگەڵیدا باڵ دەگرێت:

لەسەر سەکۆی مەدحێکی زێدە خەست و خۆڵی حاجی یەوە کەبێم چوار بەیتە دەیگەیەنێتە تۆقەڵە:

پەری دیوانەکەت گەنج و خەزێنە
وشەی شیرینی تۆ دوژمن تەزێنە
هەموو پەندن قسەی سووك و دزێوت
وەکوو باڵی پەری پاکە جنێوت
بەنرخە، تازەیە، بەرزە، بەهێزە
ئەوی فەرمووت لەبارەی پیاوی دێزە

ئەگەر کوردێك قسەی بابی نەزانی
محقق ... ... زانی

بەدوا ئەمەدا، پاش سێ دێـر لە هەڵدانـەوەی دەوری شیعری حاجی بۆ بزاوتنی گیانی شۆڕشگێرانە لە دەمار ومێشکی «کورە کورد»دا دەستەملانێی واقیعی بێ فێڵ دەبێت و کەسەری تازە هەڵ دەرێژێت:

ئەوێستاش دەمرە کورد نەکرا عیلاجی
ئەوێستاش کوردی کوێلە ماوە حاجی

لەم بەیتەو چەند بەیتێکی دیکەی وەك:

ئەوێستاش هەر دەمانکەن تیرە باران
دەنەخشێنن بەخوێن کوڵانی شاران

دڵی بۆ کوردستـانی دیـوی ئێران و غەیـری ئەویش لێدەدات بەپێی واقیعی ئەو دەمـەی شیعـرەکەی تێدا دەخـوێندنەوە، لەبەرەو کۆتاییی ساڵی ١٩٧٣.. تا لەم دوو بەیتـەی خوارەوەدا خۆی دەکـا بە کۆتـەڵێـکی زیندووی حاجی قادرێکی بەر لە ٧٦ ساڵ کۆچ کردوو:

ئەوێستاش گۆڕ غەریب زۆرن وەکوو تۆ
ئەوێستاش بێ نەسیب زۆرن وەکوو تۆ
ئەوێستاش بێکەس و دوورە وەتەن هەن
ئەوێستاش شاعیری پیرو رەبەن هەن

شاعیری دوورە وەتەن و پیرو رەبەن هێمن خۆیەتی، کە نوسخەیەکی حاجی قادری سەردەم بوو لەو دەمەدا.. هەقم بوو بڵێم مەرگ ناونـاوە شیرینـە: ئەگـەر مەرگ لەبـەینـدا نەبـوایە ئەو هەموو تام و شام و هێزو پێزە لەدەماری بەیتەکاندا نەدەگەراو دەبوو بەچێشتێکی کەم خوێ.. بەڵێ راستە مەرگ و هەموو هۆیەکی ئازارو پەژارە نرخی ئەو زێدە تاوو تینەی بەرهەمی ئەدەبیو هونەریی بریندار لەمـرۆ وەردەگرنـەوە و دنیـاش بەتێکراییو لەهـەمـوو رووبێکیشەوە گەش و خۆشتر دەبوو ئەگەر ئازارو کەسـەرو سفتوسۆ فەریان بزربایە بەلام مادەم دنیـا بەکەسەرو خۆشیەوە تێمان ئالاوە وەیا ئێمە تێی ئالاویـن با لەرووی راستـیـیـەوە، وەك کوردی دەڵێ: قسەیەکی باشیشی بۆبکەین بەوەدا کە لەوەتەی مرۆڤ تەعبیر لەخۆی دەداتەوە بەهەلرشتنی خەفەت و کەسەر فتیلەی چرای مەعنەویاتی هەڵکێشاوە. ئەو دڵدارانەی بەئـاگری عیشقـەوە سووتـان لەیـادی پشتـاوپشتی زینـدووانـدا دەژین.. زوڵمی بێ ئامـان و سامـانی داستانی زوحاك ئەوڕۆژی گەشاندوتەوە: بەدەگمەنێکی زێـدە دەگمـەن نەبێ گەلان بیریشیان لەوەنەکردوتەوە ئاهەنگی بیرکردنەوەی خۆشیەك بگێڕن کە هەرخۆشیی رووت بووبێت و هێوێنی بەلایەکی گەورەی تێدا نەبووبێت.

بەهەمەحاڵ لەساڵی ١٩٧٩ باری سیاسی ئێران گۆراو برا پەنابەرەکان دوعا خوازییان لێکردین بەرەو ولات وکەس و کاریـان، من لەرووی نوکتـەوە گوتم: بەم گۆرانـەی وەزعی ئێران لەدووکەس قەوما، یەکیان حەمە رەزا شاو ئەوی دیکەش هێمن. قسەکەم نوکتە بوو بەلام دەمزانی هێمن بەزەحمەت بتوانێ لەهیچ شوێنێکی کوردستاندا بگاتە ئەوپایەی خۆشەویستی کە لە کوردستانی عیراقی هەبـوو.. خۆی زۆر جاران باس و هەواڵی وەهـای بۆ دەگێرایەوە لەنموونەی روح پەرەیی گەنجەکان بۆی، بەتـایبـەت کیـژەکان، کە هەر لەخەیاڵدا شتی وەها بۆ مرۆی ئاسـایی دەسـازیت کەچی بۆهێمن بەرەهـایی دەسازا.. ئەوەی من لەدەرووی نوکتەوە بۆ هێمنم کرد بەپێشگۆیی، زۆر بەداخەوە، رۆژگار قوستییەوەو کردی بەنـوکتـەیـەکی دەسکـردی خۆی کەهـات (گـۆر غەریبی)یـەکـەی کە هێمن لە ساڵی ١٩٧٣ بەرانبـەر پەیکـەری حاجی قادر دادوبروی لەدەستاندا دەکرد، زۆر بەسفتـو سۆو برژە برژەوە جێگۆرکێی پێکرد بۆ جەرگەی زێدو مەفتەن و نشیمەنی لەدیوی کوردستانی ئێران، کە زانیمـان هێمن دوای گەرانـەوەی بۆنـەوێ هەنـاسـەی راحـەتی تێـدا هەڵ نەهێنـا هەتـا بەدڵ شکستەیی و ئومێدی کوژاوەوە چاوەکانی بەسەر مەرگی تاریکدا لێك نان..!

خوێنـەر لێم بسـەلمێنێ کەدەلێم هەرگیـز دڵم نەیهێنا بپرسمەوە لەچەندو چۆنی ئەو بارە بەرەوازەی بۆ هێمن خیـچا چونکە هۆی ئەو رروداوە لەخەتای هەرلایەکەوە سەری هەڵ دابـێـت وەهـای بێ سەغڵەت دەبـم کە ئەسکینی تێـدانەبێت، با هەر لەپشت پەردەی گوماندا بێت کەدەتوانم بەمل باری نالەباری دابـرم..

مەرگ درنـدەیـەکی بێ‌بەزەییـە بەلام ژیان خۆیشی لێـیدێت بەجـۆرێـك بزێتـەوە تالاییی مەرگ بەلای

شیرنایی‌دا ببات..
که بڵێم هێمن لەبیرناکەم شایەدی‌ی پیاوچاکی خۆمم داوە چونکە هێمن لەگەڵ نەبزی مێژووی خەبات و ئەدەبی کورد فرکە دەکات..
هەروا بەدەم نووسینی رووپەڕەکانی سەر بەبابەتی پێشووەوە، دیسان بەرێکەوتی بێ‌نیاز، لەکاتی کاغەز دەرهێنان و سەر بەم و بەودا گرتن و سەرەتاتکەی بێ‌لزوم لێرەو لەوێ کردندا ڕوخی کاغەزێکی ناوکتێبێکی بەرگ سپی، بارست مام ناوەنجی‌ی بێ نەخش ونیگار بە سەرنجمەوە نووساو لێی نەبۆوە.. ئەو هێندە نووسینەی که بەسەر کۆتایی دێرەکانی کاغەزەکەوە دیاربوو، رای دەگەیاند خۆرایی نی‌یە کتێبێك پەرەکاغەزێکی لاوەکی بەهەناوی خۆیەوە گرتبێ.. سەیری بەرگی کتێبەکەم کرد دیتم لێی نووسراوە:

عیززەددین فەیزی

یەکێتی نووسەرانی کورد و دوو کۆڕ

بێ‌ئەوەی زەکای مووقلاش پێویست بێت یەکسەر بیرم بۆ سەراوو دەراوی ئەو کتێب و کاغەزە ڕۆیی. نامەکە هی کاکە سۆرانی مامۆستا عیززەددین فەیزی‌یە لەڕۆژی ١٩٨٨/٢/٨ بۆمی نووسیوەو لەگەڵ کتێبەکەدا بۆمی هەناردووە.. پێشتر بەتەلەفۆن لەگەڵدا دوواو لەسەر خوایشتی خۆم کتێبە باس کراوەکەی بۆم هەنارد تا لەدەرفەتێکدا بۆ بەشێکی ناوەڕۆکی کتێبەکە بچمەوە کە پێوەندی‌ی هەیە بە ئاڵقەیەك لەئاڵقەکانی زنجیرەی «گەشتی ژیانم»دا.. با لەنووکەوە حیکایەتی ئەو پێوەندی‌یەت بۆبکەم!
لە ئاڵقەیەکی «گەشتی ژیانم»دا کە دەگەمە باسی هەڵبژاردنەکەی ساڵی ١٩٥٢ بۆ خوێنەرم گێراوەتەوە کە خاتوون مامۆستایەکی قوتابخانەیەکی کچانی کۆیێ بەبۆنەی سەرکەوتنی بەرەی نیشتمانپەروەرەکانی ئەوسا شەکرو چوکلاتی بەشی‌بۆوە. ئەم خاتوون مامۆستایە (نظیرة محمد)، شەوێکیان تەقەی لێکراو هەروا بەحاڵ گوللەی دەمانچەکە دوو ئینجێکی لەشوێنی سەری بەسەر بالیفەوەی لادابوو.. حکومەت لەجیاتی دڵدانەوەو لاواندنەوەو بەدوا گوناهباردا گەڕان خوشکە نەزیرەی بۆ ڕەوانـدز هەڵداشت.. کارەکە سەرلەبەری، بە تاوانبارو حکومەتی‌یەوە، نامەردانە بوو چونکە بێ‌گومان ئەگەر مرشحی حکومەت لەهەڵبژاردنەکەدا سەرکەوتووبایەو خوشکە نەزیرە شەکرو قەیماغی بەشی‌بایەوە ڕەنگ بوو تەرفیعی پێ‌بکەن، خۆئەگەر تەقەی لێ کرابایە دڵنیام کە بەرەی ئێمەی هەڵبژاردنەکە تەپڵی تۆپانی پێ‌دەکرا..
بەهەمەحاڵ هەڵوێستی خوشکە نەزیرە هەرچەند لەوەدەمەدا دەردی سەری بۆ نایەوەو لەمردنی نزیك خستەوە، دیسانەوە لاپەڕەیەکی گەشی ژیانی پڕدەکاتەوەو مایەی شانازیشە بۆ خۆی‌و منداڵەکانیشی..
تۆمەز مامۆستا عیززەددین فەیزی لەژمارە (١٠٩)ی ڕۆژنامەی هەولێر، ڕێکەوتی ١٩٥٣/٣/٢، گوتارێکی ڕق هەڵستاوی نەترساوی بوێر لەبارەی ئەم ڕەفتارە درندەیەی بێ‌بەزەیی‌و شەرم بڵاو دەکاتەوە کەوا ڕەنگە کاتی خۆی هەرپێم نەگەیشتبێت، دواتر ئەگەر زانی‌بیتیشم تا دەمی دەرچوونی ئاڵقەکانی گەشتی ژیانم هیچم لەبارییەوە لەیاد نەمابوو دەنا منێکی بەچرای گەنەگەرچەك بەدوا هەڵوێستی شەرافەتکارانەی خەڵقدا دەگەڕێم چۆناو چۆنی مەردایەتی‌ی وەها زل لەبراو دۆستێکی زێدە بەرێزو خۆشەویستی وەك عیززەددین فەیزی یەوە کەهەتا سەرەمەرگ و گیانەلاوە بەکوردی‌و مەردی‌و پاکی ژیانی بردەسەر، چۆن نای‌کەم بەپرشنگێکی گەشی تریفەداری ڕاگوزەری گەشتەکەم بەتایبەت کە گەشتەکە خۆی داوای دەکات، بگرە لێوسکت بوونی نوقسانی‌یە.. دیارە پاش دەرچوونی ئەو ژمارەیەی گۆڤاری «ڕوشنبیری نوێ» کە لەناوتوێژی ئاڵقەی گەشتی ژیانمدا باسی ئەو ڕووداوەی تێدا هاتووە، کاکە سۆران تەلەفۆنی بۆ کردم باسی کتێبەکەی باوکی کرد ئیتر لەسەر تەکلیفی خۆم کتێبەکەی هەنارد بۆم بەڵکوو لەدەرفەتێکدا هەل دەرخستنی ئەوهەڵوێستە شیرینەی مامۆستا فەیزی دەرەخسێت، دەرفەتیش نەمابوو کەلێنێکی بۆبکەمەوە لە ئاڵقەکانی گەشتی ژیانمدا چونکە چی‌هەبوو لەیاداشتەکانم تا دەگەنە ناوەڕاستی حەفتاکان بە سەرپەرشتی‌کەرانی ڕۆشنبیری نوێ گەیشتبوو، زۆریشم لێگران دێت هەل ساختە هەڵ بەستم.. ئەم ڕێکەوتەی دەرکەوتنەوەی لاپەڕە باس کراوەکانی قصیدەکەی هێمن و بەدوا ئەودا سەرکەل

بوونەوەی کتێب و کاغەزەکەی باوك و کوڕان لەخۆوە بێ ئەرك و هەناسە سواری من سۆزێکی لە دەروونم گێڕا بۆیەو دوو کۆچ کردووەی ئازیز، بەجۆرێك، دەرگای کردەوە بۆ تارمایی گیانی چەندین ئازیزی دیکەی کاروانی ڕووەو مەرگستان.. لەیادکردنەوەدا گەلێك دیمەنی گەشی ئەو کۆچ کردوانەم هێنایەوە بەرچاوی خەیاڵ و لەگەڵیاندا سەرلەنوێ بەهەندێك لەسەفەری ژیانیاندا دەهاتمەوەو تێیدا ڕۆدەچووم تائەوەی بەدزە بۆ بەراوردکردنی یادی ئەوان لەگەڵ یادی زیندووان دەچووم دەمدیت دەستە تەرازووی ئەوان قورسترە لەهی زیندووان: لەژێر نواو سایەبانی مەرگدا تۆزە غەریبەی سالانی لەیەکتردابرانمان بەگەشایی‌ی بیرەوەری‌یان وەکوو خەرمانەی شەوان کەتەنانەت وردە ئەستێرەش بزر دەکات، ئەویش هەموو کەم وکەسری مرۆڤایەتی‌ی عادەتی‌یانی لەخۆیدا دەشاردەوەو هەر تریفەی گیانیان دەمایەوە بۆ بەرنیگای فرمێسك تێدا قەتیس ماووم.. مەرگی تاڵ و ژار ناوناوە شیرینیت..

لەیادی ئەو مردووە ئازیزانەداو بەئافەرینێك لەگیانی پاکی عیززەددین فەیزی، بە بلاوکردنەوەی ئەو دێرە شەرافەتمەندانەی کە لەوژمارەیەی گۆڤاری هەولێرىدا بلاو کردبووەوە وا من لێرەدا بە دووبارە بلاوکردنەوەی ئەرکێکی قەرزداری خۆم بەرانبەر فەیزی بەجێ‌دەهێنم و کەلێنێکی گرنگی ئالقەیەك لەئالقەکانی گەشتی ژیانم پڕ دەکەمەوە ئەمەیە دەقی ئەو دێرانە:

شەرمەو ناشیرینە

«لەشەوی شانزەدەی مانگی شوبات هەندێك لەچەتە بێ‌دەسەلاتەکان لەکۆیە بەشەو بەتفەنگ پەلاماری ماڵی ئانیسە نەزیرە... مودیرەی قوتابخانەی کچانی کۆیەیان داوە، چەند تەقەیەکیان لەپەنجەرەوە بۆ کردووە کە بیکوژن، ئەم خێزانە بەڕێزەش ژنن هیچ پیاویان تێدانی‌یە، زۆر خۆشی کە خوای مەزن ڕزگاری کردوون لەدەستی بەدکاران و هیچ گوللەیەکیان پێ‌نەکەوتووە. جا برادەران وەرن سەیرێکی ئەم سەیرانە بکەن لەهیچ شوێنێك ئەمە نەکراوەو نەبیستراوە، چەند شەرمەو ناشیرینە کە کۆمەڵێك پیاو دوژمنداری کچێك بکەن کە چەکەکەی قەڵەم و نووسینە. هیوایەکی زۆرمان هەیە لەدانیشتوانی کۆیە کە هەموو خوێندەوارێکی تێگەیشتوو ئیفتخاریان پێوە دەکات ئەم نەوعە کەسانە نەیەڵن لەناویاندا بژین، ئاشکرایان بکەن، تەشیر بکرێن لەناو کۆمەڵ و حکوومەتدا. بەراستی مامۆستایان لەهەموولایەك بەتایبەتی مامۆستایانی کۆیە بەم بزووتنەوەیە زۆر دڵگیرن، هەموو خوشك و برایانی ئانیسە نەزیرە لەلیوای هەولێر ئیحتیجاجیان پێشکەش دەکەن و تکایەکی زۆریش لەکاربەدەستان ئەکەن کە بنج و بناوانی ئەم ئیشە بێ‌جێ‌یە دەربخەن و بەقانوون جەزای خۆیان ببینن».

خوێنەر چاوپۆشی بکات لەوەی کەمن خوشکە نەزیرەم بە خاتوو مامۆستا داناو تەقەکەیشم بۆ دەمانچە بردەوە هەرچی مامۆستا فەیزی‌یە بە(مدیرە)ی ناو دەبات و باسی تفەنگیش دەکات.. بێ دوودڵی دەڵێم شایەدیەکەی مامۆستا فەیزی بۆ مودیرایەتی نیشانە پێکاوترە، خۆ کارەکە لەبنەڕەتدا نە بەمودیرایەتی‌و نە بەتفەنگ بوون و دەمانچە بوونیش ناگۆڕێت: پرووشکێکی بزووتنەوەی نیشتمانی بوو بەرەواژ گەڕایەوە بو کچێکی کوردی خاوەن هەست، کوردێکی مەردیش دەنگی تاوانبار کردنی لێ بەرزکردەوە، مسعود محمدێکیش کە قەرزداری هەڵوێستی ئەوکچەو ئەو مەردەیە دەیەوێ بەم یادکردنەوەیە قەرزەکە کەم بکاتەوە، بابڵێین قسطی یەکەمی لێ‌دەداتەوە، زەمانێکی مێژووی لەبیرکراویش لەهەندێ دەێری تۆمارخانەی دەفتەری شەرافەت دەگێڕێ.. دەقی ئەو دێرانەم بێ دەسکاری‌و بەشێوازو ڕێنووسی خۆی بۆ ئێرە ڕاگوێست..

ئەم گوتارەم، هەر دەڵێی نەزری کردووەو لەخۆی گرتووە سەرەتاو ئەنجامی بەمەرگ بگەنەوە یەکتر چونکە وەك لێرەدا دوعاخوازی پاش مەرگ لە یادی مامۆستا فەیزی دەکەم، کە جارێ بەرحەیاتیش بوو دوایین جار لەخەستەخانە نەخۆش بوو چوومە هەواڵ پرسی.. دوای چەند ڕۆژێك لەهەولێرەوە خەبەری مەرگی هات: کەلێنێکی گەورەی لەشارەکەی خۆی‌و لەدڵی هەموو قەدرزانێك بەجێ‌هێشت.